



С Т А Н О В И Щ Е

От: доц. д-р Евгения Петрова Пенкова – Панталеева
УНСС, СОФИЯ;
Научна специалност: *Организация и управление извън сферата на материалното производство*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност *„Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация“)* в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Златина Красиминова Иванова
Тема на дисертационния труд: *Мобилност и политики за задържане на специалисти с висше образование в България*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед 850/ 13.04.2020 г. на Зам. Ректора по НИД на УНСС – проф. д-р Диана Копева.

1. Информация за дисертанта

През периода 04.04.2017 г.- 04.04.2020 година дисертантът е провел обучение в редовна форма на докторската програма към катедра *„Публична администрация“ по научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация“)*.

За периода на обучението докторантката е изпълнила изцяло индивидуалния си план, в т.ч.: а) отлично положени докторантки изпити; б) активно участие в научно-изследователската дейност на катедрата – научни форуми, научни публикации; презентации, приключен в срок дисертационен проект; в) отзивите за преподавателската ѝ работа на база водените от нея семинарни занятия са много добри. Проявените в процеса на обучението отговорност и прецизност в работата доразвиха нейния изследователски и творчески потенциал и подпомогнаха научно ѝ израстване.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд разглежда проблем, чиято **актуалност в международен план** не буди съмнение. Въпросът е изключително чувствителен за повечето страни от бившия Източен блок (в т.ч. и България), понастоящем членки на ЕС по две причини: първо, поради традиционно доброто кадрово осигуряване на здравната система и медицинско образование; и второ, поради по-ниския (в сравнение със страните от Стара Европа) стандарт на живота в тази страни и възможностите, което свободното придвижване в обединена Европа дава на медицинските специалисти. В тези страни – балансът на политиките за мобилност и задържане на високо квалифицирани специалисти е едно от основните предизвикателства пред политиките. Животът показва, че Европейските политики за мобилност стимулират развитието и динамиката на еднопосочен трансфер – от Изток на Запад – като причините за това са многоаспектни: качеството на живота, равнището на заплащане, условията за професионално развитие, кариерно израстване, условия на труд и т.н. В същото време по силата на наслоените традиции и сега провежданата политика, страните от нова Европа губят ценен ресурс, придобит с цената на общи публични средства. Наред с тези икономически разходи, има достатъчно индикации за това, че социалните негативи са значително по-големи, макар да са налице трудности в тяхното точно измерване и оценка,. Именно на тези сложни социални проблеми е посветен настоящия дисертационен труд. В този смисъл акцентът е върху политиките за задържане, а като **обект на изследване** докторантката е избрала медицинските специалисти, при които миграционните процеси са най-силно изразени, а загубите (икономически и социални) за обществото значителни.

Дисертацията е в общ обем от 295 страници, структурирани в 3 самостоятелни части.

В **първа глава** се изследват общите политики за мобилност и задържане с богат анализ на международни регламентации, тенденции на развитие и практики. На фона на общите процеси се откроява спецификата и значимостта на медицинските специалисти, които аргументирано се определят и като обект на изследване, на чиято основа се гради общата концепция на политиката за задържане (**глава трета**). За да се стигне до изглаждането на обща концепция за политика обаче са необходими: 1) анализ на текущата осигуреност със съответни специалисти в страната; 2) оценка на необходимия кадрови потенциал за осигуреност на системата; 3) оценка на нагласите за емиграция на съответните специалисти. Това са въпроси, на които авторката акцентира във **втора глава** и параграф 1 на глава трета на дисертацията. Липсата на подобен подход и оценка, доказва хипотезата ѝ за необходимост от създаването и поддържането на перманентна база данни за осигуреност с медицински специалисти, в т.ч. и в регионален план.

В **методологически план** работата е издържана: ясно и точно дефинирани цел, задачи, предмет и обект на изследване. Тезата е формулирана проблемно и отговаря на съдържанието на дисертацията, а подкрепящите хипотези са обвързани с логиката на изложението, като поетапно с тяхното доказване се подкрепя основната теза. Всъщност, стъпвайки на съвременната концепция за човешкото развитие,

докторантката най-общо развива тезата, че политиките на отделните страни за задържане не следва да ограничават правото на свободен избор на хората къде и как да се реализират, а да създадат конкурентни условия, като по този начин разширяват техния избор.

При написването на дисертационния труд е използвана *специализирана литература* на български и английски език (общо 165 заглавия). Голяма част от тях са нормативни документи на ЕС и от българското законодателство, както и изследвания и анализи на международни институции – WHO, ILO, IOM, UNESCO, UNDP и др.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В хода на изследването в изложението, съобразно с поставените цели и задачи са постигнати и следните резултати в теоретичен и практически аспект:

1. Систематизация и критичен анализ на нормативната регламентация на ЕС по отношение на политиките за мобилност. В този контекст прави впечатление един от изводите на авторката, че политиките за мобилност облагодетелстват приемащите страни и поставят на сериозно изпитание страните по произход;
2. Клъстеризация на политиките на приемащите страни и страните по произход и основни изводи и възможни инструменти за адаптиране към българската практика;
3. Анализ и оценка на равнището и динамиката на кадровото осигуряване на здравния сектор у нас за периода 2008-2018 година, в т.ч. и в регионален разрез;
4. Анализ на политиките за развитие на медицинските специалисти у нас – критичен поглед и изведени препоръки;
5. Съставено, проведено и анализирано авторско анкетно проучване за нагласите сред завършили (до 45 г.), студентите и специализантите по медицина, фармация, дентална медицина и здравни грижи (общо близо 900 анкетиранни);
6. Съставено и анализирано стандартизирано дълбочинно интервю с 16 медицински специалисти, заемщи висши държавни длъжности, позиции в съсловните организации, медицински университети и др.
7. Конструирани теоретичен модел на примерни политики за задържане на медицински специалисти у нас, базиращ се на: анализа (предимства и недостатъци) на досегашните политики; добри управленски практики на други страни; потребителски нагласи; настояща осигуреност на системата, както и прогнози за бъдещо развитие; разширяване кръга на участниците и др.

Посочените постижения са резултат на широката гама от използвани методологически походи в анализите на авторката: деск анализ, сравнителни анализи, статистически анализ, качествен анализ, анализ разход-ползи и др.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертационния труд на Златина Иванова могат да се открият и редица приноси, които намирам, че са предимно с *методологически* и *приложен характер*. Сред тях бих открила:

1. Авторска методика за оценка на потенциалната миграция на медицински специалисти при разработването на три прогнозни варианта за периода 2008-2018 година
2. Методика за остойностяване на пропуснатите ползи за държавата от миграцията на медицински специалисти и апробирането ѝ за периода 2008-2018 г. на основата на подхода „разходи-полза“;
3. Авторско проучване на потребителските нагласи и обобщаване на експертната оценка на специалистите относно развитието и ефектите от миграционните процеси;
4. Изведен концептуален модел на политики по задържане на висококвалифицирани специалисти в страната, в т.ч. разширяване на мрежата от участници, алгоритъм на модела, основни инструменти и функции на заинтересованите страни.

Намирам, че посочените достижения на авторката са изключително полезна основа за вземането на информирани управленски решения в посока на развитието на политиките по задържане не само на медицински кадри, но и общо за специалистите с висше образование у нас.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

За периода на обучението си по докторската програма Златина Иванова постигна добри резултати в публикационната си дейност, в т.ч. и чрез представяне на нейни изследвания в научни прояви в УНСС и други университети в страната. Общо за периода 2017 -2020 година има 6 научни публикации, от които 3 в научни списания, 2 доклада в сборници от научни конференции (един от тях под печат) и една съвместна публикация на английски език в индексирано издание, приета за печат. Всички са по темата на дисертационния труд и са ярко научно доказателство в подкрепа за защитащите от авторката тези, а именно: макар България да има сравнително добра осигуреност с медицински специалисти, протичащите миграционни процеси са рискови за функционирането на здравеопазването, поставят на изпитания публичните финанси на страната и са предизвикателство за политиките по отношение на адаптирането на добри управленски практики и използването на нови модели на политики за задържане на специалисти с висше образование у нас.

6. Оценка на автореферата

Представянето на научното изследване и резултатите от него в автореферата, разработен от докторантката съответства изцяло на съдържанието, основните идеи и

тези на дисертационния труд. Авторефератът дава точно и ясна представа за проведените изследвания, интервюта и резултати от анализите на тяхна база.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Процесът на изследване беше съпроводен с множество отразени критични бележки и препоръки, резултат на които е и представения вариант. Доколкото всички международни изследвания сочат, че кризата с медицинските специалисти в световен мащаб ще се задълбочава, бих препоръчала на докторантката да продължи изследванията си в тази област. Като възможно проблемно поле за изследване бих посочила – проучване на нагласите за завръщане в страната на медицински специалисти (национално изследване за завръщащите се мигранти вече има). Това би дало възможност за прецизиране на проблематиката относно нетните потоци на медицинските специалисти, поставена в настоящата дисертация като един от базисните въпроси на осигуреността на здравната система.

Заклучение

Представеният дисертационен труд притежава всички качества на едно завършено научно изследване – ярко открит актуален обществен проблем, изследван от автора при използване на адекватен научен инструментариум, доказани хипотези, постигнати резултати и приноси с подчертан практико-приложен характер. Пред вид на това, убедено изразявам становище **за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Златина Иванова по научната специалност “Организация и управление извън сферата на материалното производство (публична администрация).**

6.05.2020 г.
София

Подпис:

/доц. д-р Е. Пенкова/